

Hulp voor boeren in nood

tekst Hanneke Goudappel
beeld Jan Kok

Als de herfst begint en de dieren naar binnen gaan, gaat de telefoon van pastoraal agrarisch coach Jan den Boer vaker. Niet zelden heeft een hulpvraag te maken met familieproblemen rond bedrijfsovername. Of met financiële zorgen op het bedrijf die stress, depressie of relatieproblemen veroorzaken. Als boeren –of vaak hun vrouw– bij hem aankloppen, is de nood hoog.

Jan den Boer (59) is coördinator van de pastoraal agrarische coaches (PAC) die verbonden zijn aan Contact Christen Agrariërs (CCA), een organisatie voor en door boeren en tuinders. Hij woont in Brandwijk, een dorpje in de Alblaserswaard. Alleen al in zijn eigen regio kent hij twee situaties waar het familiebedrijf spaak liep, twee, drie jaar na de bedrijfsovername. „In één situatie –een miljoenenbedrijf– zijn de relaties inmiddels zo slecht dat een schoondochter die medevenoot is tegen haar zwager zei: „Of ik ga weg, of jij gaat weg”, vertelt hij. Een zware dobber, noemt Den Boer deze casus. Hij heeft de ouders en kinderen eerst afzonderlijk gesproken en daarna een gezinsgesprek op neutraal terrein begeleid. „Dat was spannend, het had mij niet verbaasd als er kopjes waren gesneefd.”

Schoondochter

Vorig jaar kreeg Den Boer een telefoontje van een vader. Hij vertelde dat zijn schoondochter de dag ervoor huilend naar het bedrijf was gekomen. „Ik zie mijn man haast niet meer”, had ze hem voor de voeten geworpen. Hij werkte naast het werk op de boerderij zestig uur per week als zzp'er en al het geld ging het bedrijf in. Ze hadden last van de lage melkprijs van vorig jaar en het jaar ervoor, en er was een tweede kindje op komst. Al met al groeiden de zorgen de schoondochter boven het hoofd.

Na afzonderlijke gesprekken zat Den Boer met de familie om de

tafel. De coach begeleidt agrariërs niet alleen pastoraal, maar komt ook met praktische adviezen. Hij zorgt ervoor dat ieder zijn inbreng heeft en dat de pijnpunten op tafel komen. Vaak hoort hij schrijvende verhalen. „Zo vertelde deze schoondochter dat ze niet eens een bloemetje kon kopen voor een zieke vriendin in het ziekenhuis, omdat het zakcentje dat zij voor het huishouden kreeg, volstrekt ontoereikend was.”

Hier zijn de zaken niet goed afgesproken, concludeerde Jan den Boer. „Bovendien gaat het vaak mis in de communicatie. Wanneer mensen zich niet uitspreken, loopt de spanning op. Tijdens het gezinsgesprek kwam de vraag op tafel: Wat heb je extra nodig? En: Hoe kunnen we de zaken beter regelen?” De lucht was door het gesprek al half geklaard. Den Boer adviseerde de familie om vaker om de tafel te gaan zitten en eerlijk en open de zaken door te nemen. „Dat gebeurt nu. Na het familiegesprek heb ik nog een paar keer contact gehad om te horen of ze er samen uitkomen.”

De oorzaak van problemen ligt niet zelden bij de start van de overname of samenwerking. Wanneer er vrijwel alleen gekeken wordt naar de financiële kant van de zaak, is het wachten op problemen, weet Den Boer. „Ook persoonlijkheid en familieverhoudingen spelen een belangrijke rol bij bedrijfsovernames. Het is noodzakelijk dat vragen aan de orde komen als: Wie ben ik en wie zijn we als partners die samen verder gaan? Passen wij als vennoten bij elkaar, als collega's, als ondernemers? Doe een persoonlijkheidstest en doordenk het spoor van de overname.”

Tweede Kamer

Den Boer is blij met alle aandacht voor psychische en pastorale nood onder boeren, van welke aard dan ook. Het kan voor een agrariër het laatste duwtje in de rug zijn om hulp te zoeken. Zo zette CDA-Kamerlid Geurts de psychische nood onder boeren eind vorig jaar op de agenda van de Tweede Kamer. De voormalige varkenshouder gaf aan dat het lastig is om in cijfers uit te drukken hoeveel agrariërs ermee te maken hebben. Maar dat financiële en relationele zorgen een grote impact op hen hebben, is duidelijk.

Daar komt de groep boeren van wie de dieren worden getroffen door ziekte, nog bij. In één klap is de agrariër zijn levenswerk kwijt.

Dat hakt er mentaal vaak diep in, nog afgezien van de financiële problemen. Geurts' voorstel om boeren die worden overvallen door een veeziekte of andere crisis voortaan standaard psychische hulp en nazorg aan te bieden, werd gesteund door de regeringscoalitie. Na een artikel hierover in het

coach, verspreid over het land. Alle coaches hebben een agrarische achtergrond en een christelijke levensovertuiging. „Gewone psychologen begrijpen boeren vaak niet. Dat geldt geregeld ook voor predikanten en ouderlingen. Ze kunnen zich dikwijls moeilijk inleven in de leef- en werksituatie

Coach Jan den Boer begeleidt agrariërs niet alleen pastoraal, maar komt ook met praktische adviezen. Hij zorgt ervoor dat ieder zijn inbreng heeft en dat de pijnpunten op tafel komen.

en eenzaamheid, zegt Den Boer. „Vaak ben je er als kind in opgegroeid. Je volgt je vader op. Je hebt misschien een studie gedaan, en je komt vervolgens terug in de voor jou zo bekende wereld. Alles komt daar samen. Je gezin, maar ook de familie waaruit je komt, is er bij betrokken. Privé, familie, werk en zakelijke aspecten lopen voortdurend door elkaar.”

Ontwikkelingen in de sector vergroten die eenzaamheid, signaleert de coach. „Meer dan vroeger zijn boeren ondernemer en ook concurrent van elkaar geworden. Met de vaste melkprijs was dat anders. Nu die sterker varieert, wordt het klimaat harder. Boeren zijn zozeer

ondernemer geworden dat er geen euro verspild mag worden. Ze doen minder gemakkelijk dingen samen. Dat vergroot de eenzaamheid. Dit heeft trouwens niet alleen met het loslaten van het melkquotum in april 2015 te maken. Het is ook een maatschappelijke tendens: we worden individualistischer. Met name door onze welvaart.”

Als voorbeeld van het individualistischer worden van boeren noemt Den Boer het grote aantal agrariërs dat een rechtszaak aanspant tegen de melkleverancier omdat ze het niet eens zijn met de prijzen. „Afgelopen jaar waren dat er maar liefst 150. Dat gebeurde vroeger niet. Je voelde je één binnen een coöperatie, zoals Friesland-Campina.”

De sterke nadruk op het ondernemerschap zet het karakteristieke van de boerenwereld onder druk, vindt Den Boer. „Het is knallen: we halen er alles uit wat erin zit. Terwijl het niet alleen om de voed-

selvoorziening gaat. Boer zijn is een leefwijze. Het heeft alles te maken met waarden zoals bezig zijn met de natuur, rentmeesterschap en duurzaamheid. Als je niet oppast, worden die waarden weggedrukt.”

Luisterend oor

Jaarlijks krijgt Den Boer zo'n tien hulpverzoeken. Die komen vrijwel allemaal in de donkere maanden, vanaf het moment dat de oogst binnen is en de dieren op stal gaan. „Zijn er problemen, dan loopt de spanning in de wintermaanden het meest op. Dit seizoen staat de teller al op zeven. Dat is meer dan anders.”

Den Boer heeft daar geen verklaring voor. Bij sommige hulpvragen is één gesprek voldoende. „Dan gaat het om boeren die heel hard behoefte hebben aan een luisterend oor. Ze praten de sores van zich af. Een luisterend oor en begrip doen veel. Een andere keer is de conclusie na

drie uur aan de keukentafel dat ik niets meer kan betekenen. De ellende in de familierelaties is bijvoorbeeld al heel groot en het besluit om uit elkaar te gaan is al genomen.”

Het eerste gesprek is gratis. Daarna rekent het CCA een uurtarief van 40 euro, plus reiskosten. Wanneer de hulpvrager dit niet kan betalen, wordt er een mouw aan gepast. „Daar hebben we een potje voor. Het mag nooit een beletsel zijn voor hulp.”

Er zijn naast het CCA ook andere organisaties die specifiek hulp aan boeren verlenen, zoals de Stichting Zorg om Boer en Tuinder of mediators die agrarisch gelieerd zijn. Den Boer: „Ik zeg altijd: het maakt niet uit bij wie je hulp zoekt, maar als je blijft, doe wat. Boeren wachten ontzettend lang voordat ze hulp inroepen. Terwijl nietsdoen steeds meer frustratie en problemen oplevert.”

Jankend achter de schuur

Hoe zorg je ervoor dat boeren die hulp nodig hebben tijdig aan de bel trekken? Jan den Boer weet uit ervaring hoe moeilijk dat is. Tot tien jaar geleden had hij een melkveebedrijf in de Alblaserswaard. Geregeld had hij in die tijd op de boerderij last van depressie. „Als ik in de spiraal naar beneden zat, belde mijn vrouw de huisarts. Zelf trok ik niet aan de bel. Ik trok me juist terug. Ik had het geluk dat ik een huisarts had die zich kon inleven in de agrarische wereld. Depressie brengt je in een negatieve spiraal. Als je achter de schuur staat te janken van ellende, heb je iemand nodig die je helpt.”

Zijn persoonlijke geschiedenis is zijn belangrijkste drijfveer voor het bijstaan van agrariërs die vastlopen. Als boerenzoon –de jongste van zes kinderen– werd Jan den Boer min of meer noodgedwongen de opvolger van het melkveebedrijf van zijn vader. „De anderen wilden mijn vader niet opvolgen. De een werd predikant, een ander rechercheur en weer een ander ging de techniek in. Ik kon niet doorleren, omdat ik zo snel mogelijk nodig was op de boerderij. Daarom ben ik op mijn zestiende in de avonduren met cursussen begonnen. Zo deed ik als 18-jarige boerenjongen een cursus retorica: spreken in het openbaar. Dat lag mij en gaf mij inspiratie.”

Familiegebeuren

Op 27-jarige leeftijd nam hij het bedrijf van zijn vader over. Dat ging niet zonder slag of stoot. „Het is een familiegebeuren, en iedereen had er zijn eigen ideeën over. Mijn oudste broer vond dat ik het bedrijf voor te weinig geld kreeg.” Jan den Boer was inmiddels getrouwd en deed een paar grote investeringen. Naast het dagelijkse werk op de boerderij kwam hij in allerlei agrarische besturen terecht. Dat gaf hem veel meer inspiratie dan het melken van de koeien.

Halverwege de jaren tachtig ging hij voor het eerst twee weken van de boerderij af vanwege een depressie. „Ik ben behoorlijk perfectionistisch. Maar achteraf gezien was de belangrijkste aanleiding voor mijn depressies het feit dat ik in mijn hart geen boer ben. Ik deed het werk niet echt met plezier.”

Den Boer heeft door de jaren heen van alles geprobeerd om van de depressies af te komen: psychische en pastorale hulp en medicatie. „Langzaam klom ik dan weer uit het dal. Het was vechten. De omstandigheden als boer veranderden niet. Ik moest de uitdaging weer oppakken en elke keer lukte dat. Toch keerden de depressies altijd weer terug.”

Het kantelpunt was voor Den Boer het moment dat zijn vader op 74-jarige leeftijd overleed na een hartinfarct. Dat was in 2001. Tot dat moment hielp zijn vader nog mee op de boerderij. „Ik voelde me zo eenzaam op het bedrijf toen mijn vader was overleden”, vertelt hij. „Ik ging liever met mensen om dan met koeien.”

Den Boer, de 40 gepasseerde, stelde zichzelf voor het eerst serieuze de vraag: Hoelang ga ik dit nog doen? Een paar jaar later, op zijn 47e, zette hij uiteindelijk de stap om zijn bedrijf te verkopen. Het was de moeilijkste beslissing uit zijn leven.

Rouwproces

Binnen een halfjaar tijd had de agrariër zijn boerderij verkocht. Financieel voer hij er wel bij; werken is voor hem geen noodzaak meer. Op sociaal en emotioneel vlak had het echter grote impact. „Het proces is bij mij eigenlijk te snel gegaan. Ik adviseer anderen nu: neem er de tijd voor. Bereid het goed voor. Zelfs al kom je er financieel goed mee weg, het is een rouwproces. Ik heb staan janken toen de eerste koeien weggingen. Dat had ik niet gedacht. Maar het is toch je levenswerk. Rouwen kost tijd.”

Je stopt met boeren, en dan? „Van lieverlee raakte ik ook uit de agrarische besturen. Daar kwam ander vrijwilligerswerk in kerk en maatschappij voor in de plaats.” Zo werd hij acht jaar geleden gevraagd als bestuurslid voor het Contact Christen Agrariërs. Al snel werd hij verantwoordelijk voor de tak coaching, hulpverlening en cursussen.